

**DE BELGISCH-BRITSE HANDELSBETREKKINGEN,
1919-1939 (1)**

door

Brigitte HENAU

Licentiate Moderne Geschiedenis

Research assistant University of Minnesota (U.S.A.)

De Belgisch-Britse handelsbetrekkingen gedurende de periode van het Interbellum bestuderen blijkt, ondanks de vele moeilijkheden waarmee de onderzoeker te kampen heeft, erg dankbaar. Vooreerst was Londen nog steeds het handelshart van Europa. Het Verenigd Koninkrijk vertegenwoordigde, zeker voor een klein land als België, een erg grote markt die bovendien niet te ver af lag. Sommige Belgische sectoren produceerden zelfs in hoofdzaak voor de Britse markt. België had een positieve handelsbalans met het Verenigd Koninkrijk. Naast deze economische banden bestond ook een niet te onderschatten *special relationship* met het land dat sedert 1830 steeds de Belgische belangen had verdedigd in de Europese context, een relatie die nog versterkt werd door de Britse inzet tijdens de Eerste Wereldoorlog. Bovendien kan een dergelijke studie ook heel wat bijdragen tot de kennis van de Belgische economische geschiedenis van het Interbellum, een tot hertoe erg verwaarloosd onderwerp. Dat deze periode een opvallende analogie vertoont met de pas voorbijge decennia, kan de studie ervan enkel boeiender maken.

Qua bronnenmateriaal baseerden we ons vooral op de Belgische en Britse diplomatieke correspondentie (2). De kwantitatieve gege-

(1) Lijst van de gebruikte afkortingen :

AMBZ : Archief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

BIDBNB : *Bulletin d'Information et de Documentation de la Banque Nationale de Belgique.*

FO : *Foreign Office.*

PRO : *Public Record Office.*

(2) We raadpleegden deze resp. in de archiefdienst van het Belgisch Ministerie van Buitenlandse Zaken (Quatre Brasstraat 2, Brussel) en in het *Public Record Office* (Ruskin Avenue, Richmond, Surrey, Engeland).

vens putten we voor het grootste deel uit de Belgische en Britse statistieken van buitenlandse handel. Het gebruik van deze laatste bron vraagt echter zo'n grondige voorbereiding, dat we het belangrijk achten, deze even toe te lichten.

DE STATISTIEKEN VAN BUITENLANDSE HANDEL, EEN HORDE WOLVEN IN SCHAPEVACHT ?

Volgens N. Petruzelli zijn de statistieken van buitenlandse handel de officiële optekening van de hoeveelheden en waarden van fysische goederen die in beide richtingen de politieke grenzen van een natie overschrijden gedurende een bepaalde periode (3). Ze hebben twee belangrijke aspecten : een economisch en een financieel. De kwantitatieve optekening van de ingevoerde en uitgevoerde goederen is het economisch basisaspect van de statistieken : het toont de plaats van het land in het wereldverbruik en de wereldbevoorrading. De waarde is het financieel aspect : het geeft de netto betalingspositie aan van een land inzake de voornaamste produkten in zijn handelsbalans (4).

De Belgische statistieken van buitenlandse handel worden sinds 1841 opgesteld door het Ministerie van Financiën (5). Tijdens het Interbellum kwamen de statistieken voor in verschillende vormen. Tot en met het jaar 1931 verscheen te Gent onder de (eentalig Franse) titel *Tableau annuel du commerce avec les pays étrangers publié par le Ministère des Finances de Belgique*. Aangezien deze jaaroverzichten een paar jaar na de bestreken periode van de persen rolden, kan men de cijfers als definitief beschouwen. Vanaf 1932 is dit niet meer het geval : toen werd een tweetalig *maandelijksch bulletin over den handel met de vreemde landen uitgegeven door het Ministerie van Financiën van België* gepubliceerd. Het decembernummer ervan deed tevens dienst als jaaroverzicht. Door de korte tijdsafstand was het echter onmogelijk onmiddellijk definitieve cijfers te geven. In ieder volume werd de lezer dan ook aangemaand de cijfers van het betrokken jaar als voorlopig te beschouwen. Pas in het december-

(3) Wij menen dat het meer aangewezen zou zijn het begrip "natie" te vervangen door "economische entiteit", zeker als we voor ogen houden dat sinds de stichting van de B.L.E.U. er voor België en Luxemburg gezamenlijk één statistiek wordt gepubliceerd.

(4) N. PETRUZELLI, *Some Technical Aspects of Foreign Trade Statistics, with Special Reference to Valuation*, Washington D.C., 1946, p. 1.

(5) A. JULIN, *The History and Development of Statistics in Belgium*, z.p., 1914, p. 12.

nummer van het daaropvolgende jaar kregen de gegevens een definitieve geldigheid. Het materiaal voor het jaar 1939 haalden we uit de (opnieuw eentalig Franse) *Bulletin du commerce de l'Union Economique belgo-luxembourgeoise avec les pays étrangers* die vergelijkbaar is met de vroegere *Tableau annuel du commerce*.... De voorname informatie die men in de statistieken vindt is een uitgebreid overzicht waarin de invoer, uitvoer en (tot 1932) transit van de verschillende goederen naast elkaar geplaatst worden. Voor elk produkt wordt vermeld hoeveel het opbracht aan douanerechten en welke hoeveelheden en waarden verhandeld werden met de belangrijkste partners. Verder komen diezelfde gegevens terug in overzichten per land. Deze zijn vanaf 1932 spijtig genoeg beperkt tot een onderverdeling in 21 secties, zonder verdere details (6). Ook de scheepvaartbeweging (per haven, per land van herkomst en bestemming, per nationaliteit) kan men volgen. Om zijn internationale overeenkomsten na te komen publiceerde België meteen overzichten van de handelsbeweging volgens bepaalde internationale nomenclaturen en regels (7). Ter vergelijking staan naast de gegevens van het betrokken jaar ook die van het voorbije jaar (8).

De hoeveelheden worden in het algemeen overzicht per kilogram gegeven tot en met 1924, vanaf 1925 in metrische kwintaal. Uitzonderingen hierop zijn grote hoeveelheden (metrische ton) en vloeistoffen (hectoliter). De overzichten per land zijn tot in 1924 uitgedrukt in metrische ton en vanaf 1925 in metrische kwintaal. De waarden worden in het algemeen overzicht per frank gegeven tot en met 1924, vanaf 1925 per duizend frank. De waarden in de overzichten per land worden steeds per duizend frank uitgedrukt.

De classificatie van de goederen in de Belgische statistieken onderging tijdens het Interbellum een fundamentele verandering : de bruikbaarheid voor de douane was doorslaggevend en de statistieken werden dus opgetekend naar de classificatie van het officieel douanetarief, in de volgorde en onder de benaming van dat tarief (9). Het is dan ook logisch dat bij een verandering van het douanetarief de

(6) Voor een overzicht van deze 21 secties, zie voetnoot 11.

(7) Namelijk volgens de Conventie van Brussel van 1913 en volgens die aanvaard door de Raad van de Volkenbond op 17 december 1935. J. STEELS, *La politique commerciale extérieure de la Belgique, sa technique et ses réalisations*, Brussel, 1945, p. 219.

(8) Dit regelmatig beeld geldt slechts vanaf 1925, hiervoor is er nogal wat inconsequentie en staan er soms drie jaar naast elkaar.

(9) *Tableau annuel du commerce avec les pays étrangers publié par le ministère des finances de Belgique*, Gent, 1926, p. 30.

statistieken volgden, ondanks de afbreuk die gedaan werd aan de continuïteit en alle moeilijkheden voor latere retrospectieve studies ten spijt. De breuklijn ligt op 10 november 1924, toen in België een volledig nieuw douanetarief van kracht werd. Tot en met 9 november 1924 zijn de statistieken ingedeeld volgens de Conventie van Brussel van 1913. Deze omvat vijf hoofdgroepen : levende dieren, dranken en voedingsmiddelen, grondstoffen en eenvoudig bereide goederen, afgewerkte goederen en als laatste onbewerkt goud en zilver en gouden zilvermunten (10). Binnen deze hoofdgroepen zijn er dan nog tal van onderverdelingen. Vanaf 10 november 1924 trad de nieuwe indeling in 21 secties in voege (11). Deze secties zijn erg fijn opgesplitst, maar soms werden er detailwijzigingen in aangebracht. De overzichten per land verliezen jaar na jaar aan verfijning, om zich in 1932 uiteindelijk tot de 21 afdelingen te beperken.

Deze ommezwaai in het douanetarief brengt met zich mee dat we voor het jaar 1924 enkel voor de periode tot en met 9 november 1924 over gegevens beschikken. Het in werking treden van de B.L.E.U. op 1 mei 1922 zorgde voor een gelijkaardig fenomeen : het cijfermateriaal dekt hier enkel de periode mei-december. Om een vol jaar te bekomen voor 1922 deelden we de cijfers door 245 en vermenigvuldigden met 365. Voor 1924 deelden we door 314 en vermenigvuldigden met 366 (schrikkeljaar). We zijn ons bewust van de vervalsingen die dit kan meebrengen voor seizoengebonden produkten, maar hopen erop dat globaal het evenwicht niet al te zeer verstoord werd (12). Vanaf 1922 omvatten de statistieken zonder onderscheid zowel de Belgische als de Luxemburgse buitenlandse handel, maar

(10) A. JULIN, "Rapport sur les statistiques du commerce international", *Bulletin de l'Institut international de statistique*, XXI, 1924, vol. 2, p. 99.

(11) We namen de hoofdingen van deze 21 afdelingen letterlijk over uit het *Maandelijksch Bulletin over den handel met de vreemde landen uitgegeven door het ministerie van financiën van België*, 1933. I. Levende dieren en dierlijke producten; II. Producten van het plantenrijk; III. Minerale producten; IV. Producten der voedingsnijverheid; dranken enz.; V. Scheikundige en artseneijkundige producten enz.; VI. Allerlei bewerkt was, zeep enz.; VII. Leder en pelterijen enz.; VIII. Producten der weefnijverheid; IX. Kleedingstukken, linnengoed enz.; X. Hout en fabrikaten van hout enz.; XI. Caoutchouc en werken in caoutchouc; XII. Papier en zijne toepassingen; XIII. Werken in steen enz.; XIV. Glas en glaswerk; XV. Metalen en werken in metalen; XVI. Machines, mechanieke werktuigen enz.; XVII. Voertuigen andere dan voor spoorwegen; XVIII. Horlogemakerswerk, werktuigen en toestellen elders niet genoemd; XIX. Muziekinstrumenten; XX. Wapens; XXI. Allerlei samenstellingen.

(12) D. DEGREVE, die een zeer ernstige studie maakt over de Belgische handelsstatistiek paste in het eerste geval een vermenigvuldiging met twee derden toe. — D. DEGREVE, *o.c.*, p. 155.

niet meer de handel tussen beide landen onderling (13). In de *Tableau annuel du commerce...* van 1922 werd de lezer hier via een ingeplakt briefje op attent gemaakt (14). Globaal schat men het Belgisch aandeel op 95% in waarde (15). In gewicht bedroeg het aandeel van Luxemburg ongeveer 20% van de totale invoer en 10% van de uitvoer (16). Slechts voor de metaalsector had het echt een ingrijpende betekenis. We kozen ervoor de statistieken niet ruwweg te verlagen, maar dit wel voor ogen te houden bij de latere toepassing van de statistieken.

De statistieken vermelden als handelspartners het land van herkomst en bestemming omdat ze een overzicht willen bieden van het internationaal handelsverkeer (17). Als hoeveelheden vermelden de Belgische statistieken het werkelijk of wettelijk netto-gewicht, gesteund op de aangiften. Sinds 1919 zijn de vermelde waarden de reële waarden, zoals ze door de in- en uitvoerders aangegeven en door de douane gecontroleerd werden (18).

De Britse tegenhanger van de Belgische statistieken van buitenlandse handel is de *Annual Statement of the Trade of the United Kingdom with British Countries and Foreign Countries*. Hij werd uitgegeven door de *Customs and Excise Department of the Board of Trade* (19). De globale overzichten van de handelsbeweging zijn enkel in waarde (pond) uitgedrukt, de overzichten per land zowel in waarde als in hoeveelheid. (Dit met uitzondering van de restpost *all other articles*, van het totaal en van een paar goederen die enkel waarden vermelden.) De gebruikte hoeveelheden zijn erg uiteenlopend: men telt in "dozijn paar schoenen", "oppervlakte" stoffen, "gewicht" draad, "aantal" huiden en noem maar op, zodat het optellen van de verschillende goederen totaal onmogelijk is.

(13) *Principaux aspects et problèmes de la situation économique mondiale au point de vue des différents pays. Belgique. Brésil. Colombie. Grèce. Pologne. Union de l'Afrique du Sud*, Genève, 1927, p. 12.

(14) De volledige tekst hiervan is te vinden in D. DEGREVE, *Le commerce extérieur de la Belgique 1830-1939. Présentation critique des données statistiques*, dl. V, Brussel, 1982, pp. 153-154.

(15) *Principaux aspects et problèmes de la situation économique mondiale...*, p. 12; G. DE LEENER, *La liberté commerciale dans la politique économique de la Belgique*, Brussel, 1931, p. 12.

(16) G. DE LEENER, "Le commerce", *La Belgique restaurée*, Brussel, 1926, p. 256.

(17) NATIONALE BANK VAN BELGIE, *Belgische economische statistieken, 1929-1940*, Brussel, 1946, pp. 355-356; J. STEELS, o.c., pp. 220-221. Beide werken gaan nog dieper in op de preciese definitie en de problemen in geval van twijfel.

(18) *The Import and Export Schedule of Belgium*, Washington, 1922, p. 2.

(19) G. VERWEY, *The Economist's Handbook. A Manual of Statistical Sources*, Amsterdam, 1934, p. 362.

De invoer vermeldt eerst de totale invoer en er vlak onder staat cursief de weerhouden invoer. Bij de uitvoer staan er enkelvoudige gegevens. De heruitvoer wordt afzonderlijk vermeld.

De classificatie van de goederen was tot 1920 een strict alfabetische aangelegenheid. Deze schonk geen voldoening meer en daarom herzag een *Committee of statistical experts* deze in een meer systematische richting. Er kwamen vijf grote onderverdelingen uit de bus : voedsel, drank en tabak (I); ruwe en voornamelijk onafgewerkte goederen (II); volledig of voornamelijk afgewerkte goederen (III); niet voor voeding bestemde dieren (IV); en in een laatste rubriek de postcolli (V). Het onderscheid tussen (I) en (IV) lag vooral in het eindgebruik, dat tussen (II) en (III) vooral in de graad van afwerking, maar men hield toch ook rekening met het eindgebruik (20). De onderverdeling voor in- en uitvoer is niet volledig dezelfde (21). De basis voor de classificatie was de *Imports and Exports List* die elk jaar werd herzien (22).

Het Angelsaksisch systeem dat de basis vormt van de Britse statistieken werkt met het begrip "algemene handel" (23). Tot de invoer rekent het alle goederen die ingevoerd worden uit het buitenland (dus ook goederen die als transit in entrepots blijven onder douanecontrole, goederen die na een bewerking in het buitenland heringevoerd worden en vreemde goederen die tijdelijk ingevoerd worden). Enkel de rechtstreekse transit is uitgesloten (24). Men bekomt de "weerhouden invoer" door de uitvoer van voordien ingevoerde goederen af te trekken van de totale invoer (25).

De statistieken steunden voor de hoeveelheden op de door de douane gecontroleerde verklaringen van de in- en uitvoerders. In geval van gewicht werd het nettogewicht opgetekend (26).

(20) A. MAIZELS, "The Overseas Trade Statistics of the United Kingdom", *Journal of the Royal Statistical Society*, CXII, 1949, p. 219; W. SCHLOTE, *Entwicklung und Strukturwandlungen des englischen Aussenhandels von 1700 bis zur Gegenwart*, Jena, 1938, p. 11.

(21) R. JARVIS, "H.M. Customs and Excise", in R. STAVELY en M. PIGGOT Eds., *Government Information and the Research Worker*, Londen, 1952, p. 94.

(22) E. DEVONS, *An Introduction to British Economic Statistics*, Cambridge, 1956, p. 137.

(23) O. PARANAGUA, *Politique commerciale internationale*, Parijs, 1930, p. 180.

(24) G. DE LEENER, *Théorie et politique du commerce international*, Brussel, 1933, p. 278; H. RYKEN VAN OLST, *Inleiding tot de statistiek*, dl. II, Assen, 1966, p. 48.

(25) E. DEVONS, o.c., p. 140.

(26) *Annual Statement of the Trade of the United Kingdom with British Countries and Foreign Countries*, Londen, 1922, vol. I, p. V.

De opgetekende waarde is deze aangegeven door de in- en uitvoerders (met uitzondering van een paar nog geldende officiële waarden) (27).

Ideaal zou natuurlijk zijn bij de bestudering van de handelsbeweging beide statistische reeksen te gebruiken als wederzijdse controle, doch in de praktijk bleek dit onmogelijk. Het continentaal en Angelsaksisch systeem zijn totaal verschillend van elkaar, de classificatie van de goederen is voor beide anders, het omrekenen van waarden is onbegonnen werk in een periode van monetaire instabiliteit, de invoerwaarden zijn *c.i.f.*, de uitvoerwaarden *f.o.b.* genoteerd, wat ook voor verwarring kan zorgen. O.i. is het dus veel wijzer per bestudeerd produkt te kiezen voor één of andere van de statistische reeksen, en de andere reeks als controle te houden inzake trendbeweging, dan wel heksentoeren uit te halen die toch slechts tot een illusie van vergelijking kunnen leiden. Het zijn immers veel meer de trends dan wel de absolute grootheden die relevant zijn. Bij het gebruik van één enkele reeks kan men dan speculeren op het feit dat er veel kans is dat één en dezelfde statistische dienst steeds dezelfde (onvermijdelijke) fouten maakt, zodat deze voor de trend zichzelf neutraliseert. Voor absolute cijfers blijkt geen enkele statistische reeks waar ook ter wereld echt betrouwbaar : talloze foutfactoren, gaande van vergissingen over nalatigheid tot bedrog verhinderen dit.

NIET ALLES WAS ROZENGEUR EN MANESCHIJN

De handelsbetrekkingen tussen België en het Verenigd Koninkrijk liepen niet steeds gesmeerd. Soms kwamen er fikse ruzies aan te pas. Een constante struikelblok was de Belgische wens om voor zijn handel met het Brits Imperium behandeld te worden als een lid van het Imperium. In het verdrag van 1862 genoot België een dergelijk gunstig regime, doch dit was in de in 1898 gesloten *modus vivendi* ongedaan gemaakt door de Britten (28).

Gedurende en na de Eerste Wereldoorlog vond België het ogenblik gekomen om, als weerloos slachtoffer van een barbaarse aanval, te speculeren op de gevoelens van medelijden die het overal merkte om een bevoorrechte behandeling te verkrijgen. De Britse gevoelens

(27) J. BREUER, *Die Methoden der Handelsstatistik*, Paderborn, 1920, p. 100; N. PETRUZZELLI, *o.c.*, p. 97.

(28) Een grondige bespreking van dit probleem vindt men bij R. BOEREN, *De handelsbetrekkingen tussen België en Groot-Brittannië, 1830-1914*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Leuven 1983, pp. 74-92 en pp. 106-111.

hieromtrent fluctueerden tussen eigenbelang en *goodwill* jegens België (29).

Tijdens een onderhoud dat op 26 oktober 1918 in Londen plaatsvond kreeg België de verzekering dat het Verenigd Koninkrijk wilde helpen bij de heropbouw van het land. België moest al zijn vragen klaar en duidelijk schriftelijk formuleren, dan zouden de Britten ze "welwillend" nader onderzoeken (30). Op 14 november 1918 bezorgde Baron Moncheur, de Belgische vertegenwoordiger in Londen, de Belgische verlangens aan de Britse regering. Deze omvatten o.m. de wens dat de *Imperial Preference* (onderlinge bevoordeling van goederen uit het Imperium) werd uitgebreid tot de Belgische goederen en dat België een bevoordeelde douanebehandeling zou krijgen in het Verenigd Koninkrijk. België wilde ook dat het Verenigd Koninkrijk zou helpen de haven van Antwerpen uit te bouwen en dat de Britse gesubsidieerde postschepen ook op België zouden varen. Het wilde een gelijke behandeling van de Belgische en van de Britse vlag, evenals een Britse tussenkomst in de onderhandelingen tussen België en Frankrijk, en zekerheid over de transit naar Centraal-Europa. Bovendien deelde het zijn schrik mee over eventuele nieuwe industrieën in het Verenigd Koninkrijk die met de Belgische nijverheid in concurrentie zouden treden (31).

De Britten stonden niet volledig afwijzend tegenover deze Belgische verlanglijst. Ze gingen ervan uit dat België recht had op een ernstige voorkeursbehandeling, die eventueel slechts voorlopig zou zijn. Anderzijds wilden ze ook hun eigen belangen niet uit het oog verliezen en vitale industrieën niet verwaarlozen, maar waren ze wel bereid om secundaire industrieën, die voor België erg belangrijk waren, tijdelijk niet te ontwikkelen (32). De *Board of Trade* zag niet in hoe de *Imperial Preference* kon uitgebreid worden tot België en stelde trouwens dat, op een paar koloniale produkten na, België niet in concurrentie trad met landen uit het Imperium.

Al deze bedenkingen op de Belgische verlangens bleven beperkt tot de Britse kringen en werden niet meegedeeld aan België, dat erg ongerust werd omdat een antwoord op de brief van Baron Moncheur zo lang uitbleef (33) en het ondertussen door Frankrijk sterk onder

(29) M. SÜETENS, *Histoire de la politique commerciale de la Belgique depuis 1830 jusqu'à nos jours*, Brussel, 1955, pp. 165-166.

(30) AMBZ 4249 IV, brief van 26.10.1918 van Brunet aan Hymans.

(31) PRO FO 368.2061, niet gedateerde nota, waarschijnlijk van Villiers aan Curzon.

(32) PRO FO 368.2061, niet gedateerde nota, waarschijnlijk van Villiers aan Curzon.

(33) PRO FO 368.2062, brief van 26.2.1919 van Kearney aan Wellesley.

druk gezet werd om een akkoord af te sluiten. De Britten waarschuwden België er wel voor zich niet te sterk aan Frankrijk te binden om een eventueel later akkoord met het Verenigd Koninkrijk niet in de weg te staan (34). België bleef maar aandringen op een gunstig verdrag met het Verenigd Koninkrijk, maar de Britten waren helemaal niet happig veel voordelen aan België toe te kennen omdat dit strikt gezien een breuk betekende van de clausule van meestbegunstiging en het Verenigd Koninkrijk in theorie dan al zijn verdragen moest opzeggen (35).

In juni 1919 ondernam België nog maar eens een toenaderingspoging, met reeds heel wat minder hooggespannen verwachtingen (36). Maar in november bleek dat de Britse regering enkel nota's wilde uitwisselen waarbij de geldende behandeling van meestbegunstigde natie met vijf jaar werd verlengd (37). Maar hier wilde België dan weer niet op ingaan. Het wilde meer dan een behandeling van meestbegunstigde natie (38). Zo'n uitwisseling van nota's zou trouwens weinig bijbrengen aan België want België ging ervan uit dat het Verenigd Koninkrijk moeilijk openlijk zou kunnen weigeren aan de trouwe bondgenoot België een behandeling van meestbegunstigde toe te kennen (39).

Onlangs alle pogingen was er nog steeds geen oplossing i.v.m. het gewenste verdrag. Een drietal jaar na de Wapenstilstand was de economische toestand dusdanig, dat voor België een toenadering onontbeerlijk bleek (40). Ook hier vloede niets uit voort. Dan was het een hele poos stil.

De grote economische crisis dwong beide landen opnieuw tot overleg. In maart 1930 vonden er onderhandelingen plaats in Genève over een overlegde economische actie. Er was echter niet veel kans op slagen. Daarom zochten de Britse afgevaardigden contact met de vertegenwoordigers van een aantal landen, waaronder België. Ze zouden aldus pogen via bilaterale verdragen te bekomen wat niet haalbaar scheen langs een multilaterale overeenkomst. Op 22 december vroeg de Britse ambassadeur in Brussel officieel aan de Belgische regering om te starten met onderhandelingen. Op 3 januari 1931 antwoordde de Belgische regering hiertoe bereid te zijn en op de 22ste

(34) AMBZ 4249 IV, brief van 24.3.1919 van Maskens aan Hymans.

(35) AMBZ 4249 IV, brief van 1.5.1919 van de Ramaix aan Hymans.

(36) PRO FO 368.2062, brief van 27.6.1919 van Samuel aan Curzon.

(37) AMBZ 4249, memorandum van 14.11.1919 van Villiers.

(38) AMBZ 4249, brief van 4.12.1919 van Jaspar aan Hymans.

(39) AMBZ 4249, brief van 16.12.1919 van Maskens aan Hymans.

(40) E. CAMMAERTS, "The International Situation of Belgium", *Contemporary Review*, CXIX, 1921, p. 629.

overhandigde de Britse ambassadeur aan België de Britse verlangens. Het betrof de verlaging met 25% van bestaande rechten op goederen die van belang waren voor de Britse export. Op 26 juni zegde de Belgische regering aan deze eisen te willen voldoen. Ze gaf op 29 april haar eigen wensen te kennen. Op 18 juli meldde de Britse ambassadeur dat het Verenigd Koninkrijk heel tevreden was over dit positief antwoord, maar dat de onderhandelingen voorlopig niet konden worden voortgezet omdat de andere aangesproken landen nog geen standpunt hadden ingenomen. Deze toestand duurde tot in november 1931, toen de Britse regering resoluut protectionistisch werd. In 1932 kwamen hier nog de akkoorden van Ottawa bij, die een erg preferentieel regime toekenden aan de leden van het Brits Imperium.

Na de instelling van het tarief sloot het Verenigd Koninkrijk een aantal handelsverdragen, waarbij het zelf niet veel toegevingen deed. Het kondigde aan met nog andere landen te zullen onderhandelen, maar België viel niet binnen de prijzen. Toch bleef de Belgische regering steeds bereid met het Verenigd Koninkrijk te onderhandelen (41).

In 1935 ondernam België nog maar eens een poging tot onderhandelen. Premier van Zeeland verklaarde zich zelfs bereid de invoer uit het Verenigd Koninkrijk op te drijven (42). Maar ook dit werd van Britse zijde afgewezen.

Het fundamenteel probleem was dat de Belgische en Britse industrie en handel elkaar beconcurreerden en dat het Verenigd Koninkrijk aan België dus geen toegevingen kon doen zonder de Britse industrie te schaden (43). Aldus bleef deze erg belangrijke handelsstroom verder verlopen zonder de ruggesteun van een verdrag.

(41) AMBZ 2454bis, *relations commerciales avec la Grande-Bretagne* (tekst van 9.11.1933 ondertekend met de initialen. AB); PRO FO 371.16352, *Belgium and Luxemburg. Annual Report, 1931*, p. 7.

(42) PRO FO 371.18790, brief van 12.9.1935 van Hoare aan het *Foreign Office*.

(43) PRO FO 371.18790, brief van 15.11.1935 van de *Board of Trade* aan de *Undersecretary of State, Foreign Office*.

DE BELGISCH-BRITSE HANDELSPERIKELLEN

De evolutie van de Belgisch-Britse handel

TABEL 1 : DE HANDEL TUSSEN BELGIE EN HET VERENIGD KONINKRIJK, 1919-1939

Jaar	V.K. naar België		België naar V.K.	
	000 ton	000.000 F	000 ton	000.000 F
1919	888	1.414	276	240
1920	1.697	2.184	916	1.385
1921	1.243	1.197	2.048	1.279
1922	3.285	1.384	1.158	1.072
1923	5.433	2.204	1.699	1.804
1924	3.406	2.471	2.540	2.900
1925	2.821	2.236	2.648	2.914
1926	1.215	2.668	3.813	3.839
1927	2.279	3.334	3.777	4.877
1928	2.452	3.613	3.211	5.246
1929	3.754	3.980	3.199	5.806
1930	3.241	2.838	2.973	4.998
1931	2.338	1.955	3.125	4.917
1932	1.740	1.413	1.999	2.367
1933	1.423	1.372	1.811	1.792
1934	1.093	1.098	2.354	2.002
1935	867	1.393	2.218	2.400
1936	828	1.939	2.344	2.888
1937	1.370	2.307	2.239	3.455
1938	1.011	1.833	1.817	2.973
1939	1.035	1.610	1.735	3.027

Bron : *Tableau annuel du commerce...*, 1919-1940.

Alvorens dieper in te gaan op de handelsbeweging willen we erop wijzen dat het zowel voor de in- als voor de uitvoer belangrijk is én op de hoeveelheden, én op de waarden te letten, omdat ze niet steeds dezelfde trend volgen. Gezien vaak meer dan vier vijfden van de ingevoerde hoeveelheid mineralen waren, bepaalden de bewegingen van de invoer van erts en steenkool,... bijna de hele evolutie van de totale ingevoerde hoeveelheid. De waarde van de invoer werd niet zo scheefgetrokken door de bewegingen van de invoer van mineralen omdat de waarde van mineralen t.o.v. hun gewicht erg laag lag. Anderzijds lieten prijsschommelingen en wisselkoersen hier wel diepe sporen na.

De handel met het Verenigd Koninkrijk was voor België van erg groot belang. Onmiddellijk na de oorlog betrof het bijna een vijfde van zijn invoer in hoeveelheid uit dat land. Later zou dit aandeel erg terugvallen. Dit lag echter voor het grootste deel aan het dalend belang van de mineralen, die ook bij de procentberekeningen de verhoudingen totaal verwringen. Daarom is het leerrijker naar het aandeel van de Britse invoer in de waarde van de totale Belgische invoer te kijken. Dit stond in 1919 erg hoog met bijna 27%. Het zakte al snel, maar tot aan de grote crisis bleef het toch boven de 10%. In 1930 haalde de Britse handel ook deze drempel niet meer. De volgende jaren bleef het Britse aandeel rond de 8 à 9% schommelen. We merken dus een duidelijke achteruitgang in het belang van de invoer uit het Verenigd Koninkrijk, hoewel deze invoer ook naar het einde van de bestudeerde periode toe toch onmogelijk weg te denken viel.

Het Verenigd Koninkrijk was ook een erg belangrijke klant voor België. Vlak na de oorlog stuurde België in verhouding niet zoveel naar het Verenigd Koninkrijk, maar wanneer de toestand zich wat genormaliseerd had vertrok toch zowat een achtste van de Belgische uitgevoerde hoeveelheid richting Britse eilanden. In 1926 haalde het Britse aandeel zelfs een piek met meer dan 16%. Vanaf 1932 daalde het belang van het Verenigd Koninkrijk. Deze beweging werd nog versterkt na 1936, maar de Britten bleven toch niet te versmaden klanten. De evolutie was, in waarde gemeten, nog veel markanter. Na een start vanaf een laag niveau klom het Britse aandeel al snel tot meer dan een vijfde van de totale Belgische uitvoer. Dit hoogtepunt bereikte het in 1924. Dan zakte het Brits belang lichtjes om in 1931 toch weer een nieuw hoogtepunt van meer dan 21% te bereiken. 1932 bracht de grote slag : nog slechts 15% van de Belgische uitvoer vond een afzet in het Verenigd Koninkrijk. In 1933 was dit gedaald tot slechts 12,5%. De jaren nadien bleef dit schommelen rond de 13 à 14%. Het is dus opvallend hoe zwaar de combinatie van de devaluatie van het pond en van de protectie de Belgische uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk troffen.

Een klein land als België kon voor het Verenigd Koninkrijk onmogelijk evenveel betekenen als wat het Verenigd Koninkrijk voor België betekende. Toch viel het belang van België niet te onderschatten. Aanvankelijk kon het Verenigd Koninkrijk bijna niets invoeren uit het leeggezogen België. Maar dit veranderde al snel. In 1920 betrof het reeds meer dan 2% van zijn invoer uit België. In het crisisjaar 1921 leverde België meer dan 3% van de totale Britse invoer. Nadien zakte het Belgisch aandeel en schommelde het tussen de 2 à 3%. Na de stabilisatie, die trouwens op een veel te laag niveau geschiedde, konden de Belgische uitvoerders hun plaats op de Britse

markt merkkelijk verbeteren : in 1926 nam hun aandeel met bijna een volledig procent toe. Deze hoge cijfers bleven ze waarmaken tot in 1931. Al deze tijd vertegenwoordigde de invoer uit België zowat 3,5 à 4% van de totale Britse invoer. De instelling van een tarief eind 1931 en de bewuste keuze voor een Imperiumgerichte politiek in 1932 lieten zich onmiddellijk voelen. Reeds in 1932 gleed het Belgisch aandeel af naar iets meer dan 2%. De twee volgende jaren haalde het zelfs niet meer de drempel van de 2%. Deze werd in 1935 opnieuw overschreden. Tot aan de Tweede Wereldoorlog zou het Belgische part in de Britse invoer zich stabiliseren op iets meer dan 2%.

Het eerste jaar na de Wapenstilstand vertrok zowat 6% van de Britse uitvoer richting België. Dit was ook niet te verwonderen : België had een gebrek aan zowat alles. Naarmate de toestand zich normaliseerde daalde dit percentage dan ook. 1921 was dan weer een abnormaal dieptepunt in een crisistijd. In 1924 zakte het aandeel van België in de Britse uitvoerhandel onder de 3%, en tijdens de hele bestudeerde periode zou het dit cijfer niet meer bereiken. Vanaf 1926 stabiliseerde het zich iets boven de 2%. Naar het eind van de jaren twintig en in het begin van de jaren dertig lag het iets hoger, om vanaf 1934 opnieuw wat af te nemen. Pas in 1938, toen de internationale spanning reeds duidelijk merkbaar was, viel België's aandeel in de Britse export onder de 2%. Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog bedroeg het nauwelijks meer dan 1,5%.

DE EERSTE WERELDOORLOG : SPELBREKER VOOR EEN BLOEIENDE HANDEL

De oorlog had een diepe bres geslagen in de Belgisch-Britse handel. Op 16 februari 1915 had de Britse regering besloten de handel met de door de vijand bezette gebieden stop te zetten. België viel daar dus ook onder. Het betekende voor dit al zo zwaar getroffen land een bijkomende beproeving (44). Toch kan dit de handel niet volledig hebben stilgelegd. Het *Official Committee for Belgian Commerce* dat in maart van datzelfde jaar gesticht was, kreeg een aantal aanvragen om toch te mogen handeldrijven. Deze aanvragen werden positief beantwoord (45). In april 1915 werd de *Association d'Etude Commerciale anglo-belge* gesticht om de handelsbetrek-

(44) AMBZ 4338/2, minuut van 1.5.1915 van Davignon aan Hymans.

(45) AMBZ 4500 I, rapport van 13.4.1916 van het *Official Committee for Belgian Commerce*.

kingen tussen beide landen te vergemakkelijken en bij te dragen tot de wederopbouw van België (46).

Bovendien waren er een hoop praktische hindernissen voor een onmiddellijk herstel van de handel met België. De scheepvaart tussen beide landen was vier jaar lang onderbroken geweest, een aantal havens hadden schade opgelopen, de verkeersinfrastructuur was grotendeels vernield. Er waren ook nog veel beperkingen op de uitvoer uit het Verenigd Koninkrijk (47). De trage normalisering van de betrekkingen tussen beide landen en de moeilijke verbindingen zorgden voor nogal wat ontevredenheid, vooral dan bij privé-bedrijven die hun vooroorlogse activiteiten wilden hervatten. Een groot aantal Belgische zakenlui die in het Verenigd Koninkrijk wilden gaan bestellen, konden het Kanaal niet over. Begin 1919 antwoordde het *Foreign Office* dat het zo snel mogelijk zou proberen een regelmatige overzetsdienst te organiseren (48). In april van datzelfde jaar bleken er in België nog heel wat problemen te bestaan om de nodige papieren voor een bezoek aan het Verenigd Koninkrijk te bemachtigen (49). De beschuldiging, als zou de wanbetaling van de vooroorlogse schulden van Belgische bedrijven aan het Verenigd Koninkrijk de Belgisch-Britse handel storen, werd van Belgische zijde krachtadig ontkend (50).

Van Britse zijde hoorde men de uitspraak dat in het begin de "handel" tussen het Verenigd Koninkrijk en de door de oorlog getroffen gebieden geen handel was, maar liefdadigheid. De betrokken landen konden immers enkel "kopen" indien ze in het Verenigd Koninkrijk kredieten kregen (51).

Het hervatten van de handel werd ook bemoeilijkt door de talrijke in- en uitvoerbeperkingen die in beide landen golden. Vooral voor België, dat zich tot het Verenigd Koninkrijk wendde als tot een redder in nood, kwamen de beperkingen erg hard aan. In april 1919 ondernam de Belgische Kamer van Koophandel in Londen dan ook officiële stappen bij de *Board of Trade* om te bekomen dat de

(46) AMBZ 4500 I, brief van 17.5.1915 van Collinet aan Davignon.

(47) AMBZ 4500, *The Board of Trade Journal*, pp. 638-639.

(48) PRO FO 368.2061, gecodeerd telegram van 3.1.1919 van Villiers; antwoord van 9.1.1919 van het *Foreign Office*.

(49) PRO FO 371.3645, brief van 9.4.1919 van het *Foreign Office* aan Villiers.

(50) AMBZ 4338/1, *Parliamentary Debates, House of Commons*, vraag van 16.2.1920 van Bowyer; AMBZ 4338/1, brief van 28.2.1920 van Jaspar aan Hyman.

(51) AMBZ 4250 IV, brief van 5.6.1919 van Pollet aan Hyman.

Britse regering aan België zou toelaten de helft van de hoeveelheden die België in 1913 naar het Verenigd Koninkrijk uitvoerde, ook na de oorlog in het Verenigd Koninkrijk binnen te brengen (52). Een paar maand later ging de Belgische Minister van Economische Zaken zelf naar Londen om daar de problemen van de Britse beperkingen op de invoer uit België te bespreken (53).

Naast deze absolute invoerbeperkingen werd de Belgische uitvoer ook nog beknot door de in het Verenigd Koninkrijk geheven invoerrechten. Op 1 september 1919 werden een aantal invoerbeperkingen opgeheven, maar dit betekende niet dat deze beslissing onherroepelijk was (54). De strenge boycot van vijandelijke goederen door het Verenigd Koninkrijk vormde voor de Belgische export een bijkomende hindernis. De Britse regering ging ervan uit dat de Belgische regering niet in staat was een duidelijk onderscheid te maken tussen goederen van vijandelijke oorsprong en andere goederen. Zolang deze toestand aanhield zag de Britse regering zich verplicht voor alle goederen uit België te eisen dat ze een bewijs van herkomst, afgeleverd door de Britse consul, hadden (55).

Sommige goederen waarvan er een scherp tekort bestond in het Verenigd Koninkrijk zelf mochten niet uitgevoerd worden. Dit bracht problemen mee voor Britse bedrijven die grote bestellingen van de Belgische regering wilden nakomen en geen uitvoervergunningen kregen. Om een eventueel politiek staartje te vermijden werden de vergunningen uiteindelijk toch toegekend (56).

Tijdens de oorlog had het Verenigd Koninkrijk toegezegd België te helpen bij de heropbouw. België verwachtte dan ook na de oorlog grote leveringen van grondstoffen, die zouden toelaten de industrie op gang te brengen. Maar volgens Belgische opvattingen overspoelde het Verenigd Koninkrijk de Belgische markt met afgewerkte producten, terwijl het door het achterhouden van grondstoffen de Belgische industrie verhinderde zelf te produceren. De Belgische publieke opinie was hier erg kwaad voor (57). Deze woede werd nog aangewakkerd omdat de Belgische producten in het Verenigd Konink-

(52) PRO FO 368.2068, brief van 30.4.1919 van de Ramaix aan Curzon; PRO FO 368.2068, brief van 12.5.1919 van Samuel aan Stanley.

(53) PRO FO 368.2068, telegram van 28.7.1919 aan Villiers.

(54) "Le commerce anglo-belge", *La Belgique nouvelle*, I, 1919, p. 48.

(55) PRO FO 368.2063, brief van 4.1.1919 van Villiers aan Hymans.

(56) PRO FO 368.2070, brief van 2.7.1919 van Hudsons Bay House aan Steel-Maitland; PRO FO 368.2070, brief van 30.7.1919 van Brooke aan de Undersecretary of State, Foreign Office.

(57) PRO FO 368.2068, brief van 12.5.1919 van Samuel aan Stanley.

rijk slechts druppelsgewijs mochten binnensijpelen (58). Een van de meest controversiële punten i.v.m. de grondstoffen was de levering van zinkerts aan België in 1919. De Belgische industrie had er een nijpend gebrek aan, maar de Britten waren helemaal niet geneigd zichzelf achteruit te stellen om aan een potentiële concurrent zo'n kostbaar goedje te leveren.

Dat de Belgisch-Britse handel in 1919 op zo'n laag pitje brandde was, naast alle hierboven vermelde belemmeringen, ook nog te wijten aan een aantal andere factoren. De kredietverlening in het Verenigd Koninkrijk was vrij beperkt en de Belgische autoriteiten sprongen zodanig om met hun krediet dat het moeilijk te hanteren viel. De grote onzekerheid over de wisselkoersen die elke vaste prijsbepaling verhinderde, bezorgde de handelaars heel wat hoofdbrekens (59). Geruchten dat Britse bedrijven in België goederen verkochten die ze zelf tegen erg lage prijzen in Duitsland kochten, hadden ongeveer hetzelfde effect (60). De ontevredenheid van de Belgische klanten over de levering van defecte produkten verbeterde de toestand niet (61). Veel Britse producenten waren vrij duur voor een land dat kampte met een wegwijnende munt, terwijl de Duitse goederen erg goedkoop waren. Dit maakte de verleiding om, ondanks alles, toch Duitse goederen te kopen, vrij groot (62).

DE VERRASSEDE JAREN TWINTIG

In 1920 maakte het Verenigd Koninkrijk reeds een crisis door. Desondanks namen zowel de Britse uitvoer naar België als de Belgische uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk toe. Het jaar daarop daalde de Belgische invoer uit het Verenigd Koninkrijk zowel in hoeveelheid als in waarde, maar verdubbelde de Belgische uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk in hoeveelheid. Deze verdubbeling was bijna enkel toe te schrijven aan de toename van de uitvoer van mineralen. In waarde zakte de Belgische uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk trouwens. De voornaamste oorzaken van deze daling van de handel waren de algemene depressie die heerste en de onstandvastigheid van de wisselkoersen (63). De vermindering in waarde kan ook voor

(58) L. DE VILLERS, "L'Angleterre aurait-elle l'intention de nous exploiter ?", *L'opinion wallonne*, 6.4.1919. (Knipsel in PRO FO 368.2068).

(59) PRO FO 371.3651, *Belgium. Annual Report, 1919*, p. 41, 51, 59.

(60) PRO FO 368.2068, brief van 29.9.1919 van Gurney aan Curzon.

(61) PRO FO 371.3674, brief van 30.10.1919 van Maskens aan Curzon.

(62) PRO FO 368.2069, brief van 4.6.1919 van Villiers aan Curzon.

(63) *The Anglo-Belgian Commercial Crisis*, p. 2.

een deel toegeschreven worden aan de daling van de prijzen en van de transportkosten (64). Dat de Belgische uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk dit relatief gezien vrij goed doorstond was deels te wijten aan de sociale woelingen en de stakingen in het Verenigd Koninkrijk. Hierdoor moest het land meer invoeren dan het gewoonlijk deed (65). De Belgische arbeidskost lag ook stukken lager dan de Britse en Belgische arbeiders boden bovendien een veel hoger rendement (66). Deze situatie nam dramatische verhoudingen aan. Bij officiële aanbestedingen konden de Britse bedrijven zelfs in eigen land niet optornen tegen de vreemde concurrentie die vaak slechts de helft van de door hen voorgestelde prijs vroeg. Het was dan ook niet te verwonderen dat de Britse regering niet kon weerstaan aan de verleiding de eigen industrie een duwtje in de rug te geven door het instellen van een bescherming. De geruchten hierover zaaiden heel wat onrust in Belgische industriële kringen. Veel bedrijven lieten aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken weten dat dit rampzalige of zelfs fatale gevolgen zou kunnen hebben. Hoewel de *Safeguarding of Industries Act* (67) niet in het bijzonder tegen België gericht was voelde het er toch duidelijk de weerslag van. Veel bestellingen uit het Verenigd Koninkrijk in België werden geannuleerd (68). In 1923 hervatte de handel tussen beide landen. Ook 1924 was een vrij voorspoedig jaar voor de Belgisch-Britse handel. Enkel de Belgische invoer in hoeveelheid uit het Verenigd Koninkrijk daalde. Dat het goed ging met de betrekkingen bewijst de oprichting in april van dat jaar van een dagelijkse ferrydienst tussen Zeebrugge en Harwich (69). Na een jaar zonder veel verrassingen bracht 1926 wel heel wat wisselvalligheden mee, o.m. door de grote staking in het Verenigd Koninkrijk en door de stabilisatie van de Belgische frank. België voerde in dat jaar in hoeveelheid merkkelijk minder in dan het jaar voordien, wat te wijten was aan de plotse daling van de steenkooluitvoer uit het Verenigd Koninkrijk. Anderzijds voerde het veel meer uit naar het Verenigd Koninkrijk, waarschijnlijk door de grote nood van de Britten om in

(64) PRO FO 371.8241, *Belgium. Annual Report, 1921*, p. 48.

(65) AMBZ 4339/1, rapport over de Britse buitenlandse handel in juni 1921, bij brief van 16.7.1921 van Pollet.

(66) AMBZ 4339/1, brief van 3.8.1921 van Pollet aan Jaspar.

(67) Deel I van de Act voorzag een bescherming van 33 1/3 tot 50% *ad valorem* voor zgn. sleutelsectoren. Deel II liet toe via hogere invoerrechten dumping door lage wisselkoersen onmogelijk te maken. De *modus vivendi* van 1898 maakte dat België door Deel II niet kon getroffen worden.

(68) AMBZ 4427, brief van 23.2.1921 van Moncheur aan Jaspar.

(69) G. DE LEENER, "Le rôle des ferry-boats dans les transports entre la Belgique et la Grande-Bretagne", *BIDBNB*, II, 1927, vol. II, pp. 433-434.

het buitenland in hun behoeften te voorzien. Gezien de stabilisatie pas laat in het jaar doorgevoerd werd menen we dat dit in de jaarcijfers nog geen grote rol zal gespeeld hebben. Na 1926 zagen beide landen de toekomst optimistisch tegemoet (70). Toch zou naarmate 1927 vorderde de groei van de handel tussen beide landen vertragen, omdat de inhaalbeweging na de staking afzwakte (71). In 1928 steeg de waarde van de handel tussen beide landen, ondanks de verlaging in hoeveelheid. In 1929 bereikten de uitwisselingen een hoogtepunt.

DE ONTGOOCHELENDE JAREN DERTIG

In de jaren dertig klapten de Britse en de Belgische grenzen dicht, met de onvermijdelijke gevolgen voor de buitenlandse handel. België leed erg onder de Britse protectionistische rechten, de op het Imperium toegespitste handelspolitiek en de tijds kloof van vier jaar tussen de devaluatie van het pond en van de Belgische frank (72). Omdat het Verenigd Koninkrijk de voor België belangrijkste uitvoermarkt was betekende dit een zware slag voor de Belgische economie (73). Het Verenigd Koninkrijk verwaarloosde meer en meer de markten buiten het Imperium en dreef enkel nog zijn handel op met landen die tot verregaande toegevingen bereid waren (74).

De beginjaren dertig waren geen prettige jaren voor de Belgisch-Britse handel. In 1931 leefde België in de voortdurende vrees van het verwachte Brits tarief en het bezwoer zijn ambassadeur de Belgische belangen goed te verdedigen en erop te wijzen dat België voor de Britse goederen een erg liberaal regime huldigde (75). De instelling van een tarief op ongewone invoer remde de Belgische uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk plots af. De devaluatie van het pond in september had precies dezelfde invloed (76). De Britse uitvoer

(70) "Les relations économiques anglo-belges", *L'expansion belge*, XX, 1927, p. 11.

(71) AMBZ 4500 V, brief van 22.8.1927 van Bastin aan Vandervelde.

(72) J. JUSSIANT, *L'évolution du commerce extérieur de la Belgique, de 1925 à 1937*, Leuven, 1939, p. 70; P. MAHIEU, *Organisatie en techniek van de internationale handel*, Leuven, 1960, p. 38.

(73) H. LIEPMANN, *Tariff Levels and the Economic Unity of Europe. Examination of Tariff Policy, Export Movements and the Economic Integration of Europe, 1913-1931*, Londen, 1938, p. 268.

(74) A. KAHN, *Great Britain in the World Economy*, New York, 1946, p. 113; F. BENHAM, *Great Britain under Protection*, New York, 1941, p. 146.

(75) PRO FO 371.15636, brief van 27.11.1931 van Bland aan Simon.

(76) AMBZ 11368 (1931), gestencilde nota van 26.9.1931 met de speech van Franck voor de radio; H. LIEPMANN, o.c., p. 268.

naar België daalde ook, ondanks de voorsprong die een gedevalueerd pond hem had moeten bieden. Dit kwam door de economische moeilijkheden waarmee België zelf kampte en door diverse maatregelen waardoor België (net als Frankrijk trouwens) de invoer uit het Verenigd Koninkrijk net zoveel liet dalen als dat de uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk verminderde (77).

In 1932 werd het tarief definitief ingesteld in het Verenigd Koninkrijk. Mede door al deze maatregelen verloor het zijn plaats als belangrijkste Belgische afzetmarkt aan Frankrijk (78). Maar de schuld hiervoor lag niet enkel bij de Britse handelspolitiek en de wisselkoersdispariteiten. De Belgische produkten hadden blijkbaar onvoldoende de ontwikkeling van de vraag in het Verenigd Koninkrijk gevolgd. Waarschijnlijk werd de Belgische uitvoer in het Verenigd Koninkrijk ook zo hard geraakt omdat België zelf erg zware beperkingen oplegde aan de invoer van Britse steenkool en dit een reusachtig belang had voor het Verenigd Koninkrijk (79). Naast deze op steenkool werden in 1932 nog andere contingenteringen ingesteld door de Belgische regering (80).

In 1933 begon België zich ernstig zorgen te maken over de Britse pogingen tot het sluiten van bilaterale verdragen met andere landen dan België (81). Het Verenigd Koninkrijk verwachtte er zich van zijn kant aan dat België nog meer goederen zou contingenten en dat het Verenigd Koninkrijk ernstiger zou kunnen getroffen worden dan tot nu toe het geval geweest was (82).

De crisis dreef de verschillende landen tot erg harde maatregelen jegens elkaar. De diplomatieke correspondentie leek wel een aaneenschakeling van klachten op bestaande invoerbeperkingen en preventieve interventies om verdere beknuttingen van de uitvoerhandel te vermijden.

(77) J. VILLENEUVE, *La préférence impériale et le commerce des pays britanniques depuis la guerre*, Parijs, 1936, p. 117; G. COURTOIS de VICOSE, *Le commerce extérieur de la Grande-Bretagne depuis la guerre*, Toulouse, 1932, p. 555.

(78) "Rapport de la Commission des Affaires Etrangères chargée d'examiner le Projet de Loi concernant le Budget du Ministère des Affaires Etrangères pour l'exercice 1934", *Parlementaire gedrukte stukken. Senaat. Annexe au No 87*, vergadering van 1.3.1934, p. 18.

(79) J. JUSSIANI, o.c., pp. 72-73.

(80) P. ANGELINI, *La politique du contingentement des importations*, Parijs, 1932, pp. 161-162.

(81) AMBZ 2454bis, dossier van 19.5.1933 van Phenix Works aan Leurquin.

(82) PRO FO 371.17287, brief van 20.11.1933 van Clerk aan Simon.

In feite vochten zowel de Britten als de Belgen met al hun krachten voor hun zelfbehoud. Het Verenigd Koninkrijk, dat in 1934 reeds aan het herstellen was na de crisis wilde kost wat kost deze positieve trend verderzetten, België dat in dat jaar zowat een dieptepunt bereikte verweerde zich als een duivel in een wijwatervat om uit de nachtmerrie te raken (83).

De devaluatie van de Belgische frank in 1935 luidde een tijdperk van economisch herstel in, dat vooral gebaseerd was op de binnenlandse markt. De voordelen voor België lagen er vooral in dat het op zijn bestaande uitvoer opnieuw winst zou maken, niet dat het door lage prijzen vreemde markten zou overspoelen. Maar intussen bleef het Belgisch douanetarief een steen des aanstoets voor het Verenigd Koninkrijk.

In 1936 nam de handel tussen België en het Verenigd Koninkrijk toe in waarde. De dalende tendens was nu schijnbaar voorgoed omgebogen en het Verenigd Koninkrijk hoopte in de komende jaren zijn uitvoer naar België nog op te drijven. Het dacht daartoe goed in staat te zijn, op voorwaarde dat België de invoerbepkeringen niet verstrakte (84). Maar weldra zouden er veel grotere kinken in de kabel komen.

In 1937 nam de Belgisch-Britse handel (vooral van afgewerkte produkten) nog toe in waarde (85). De toekomst zag er echter somber uit. Het Verenigd Koninkrijk nam reeds een tijdlang maatregelen tot herbewapening. Het wilde geen verbintenissen meer aangaan op wat langere termijn. Ook wanneer België een lijst overhandigde met goederen die het in geval van oorlog zou nodig hebben kon het Verenigd Koninkrijk niet verzekeren alles te zullen leveren omdat het van sommige goederen zelf al niet voldoende had (86).

Vanaf 1938 daalde de handel tussen beide landen. Het was een teken des tijds dat de invoer van wapens uit het Verenigd Koninkrijk in België zowat verdubbelde, als enige opwaartse beweging in een algemeen negatieve trend. Het Verenigd Koninkrijk maakte zich zorgen over deze daling van zijn uitvoer naar België en schreef het toe aan de geringe aandacht die het besteedde aan de Belgische markt en aan de hoge Britse prijzen (87).

(83) L. CLOQUETTE, *Le rattachement du franc belge à la livre sterling*, Brussel, 1935, p. 17.

(84) N. REYNTIENS, *Report on Economic and Commercial Conditions in Belgium*. June, 1937, pp. 16-17.

(85) "La situation économique de la Belgique en 1937", *BIDBNB*, XXI, 1938, vol. I, p. 518.

(86) PRO FO 371.20680, *Belgian War Requirements*, interimrapport van 8.12.1937 door Robinson (datum en naam zijn doorstreept).

(87) PRO FO 371.21599, brief van 8.11.1938 van Clive aan Halifax.

Het Brits-Amerikaans handelsverdrag dat op 1 januari 1939 in werking zou treden gaf hoop aan België. Het zou immers mee genieten van de toegevingen die de landen elkaar gunden (88).

In 1939 legde de nakende en later de reeds begonnen oorlog nog een extradruk op de betrekkingen tussen België en het Verenigd Koninkrijk. Niet enkel de economie moest nu beschermd worden, maar de defensie en de bevoorrading van het land moesten verzekerd worden. Het Verenigd Koninkrijk stelde een hele reeks beperkingen in om het pond te steunen. Uit landen met een "waardevolle" munt mochten nog enkel noodzakelijke goederen gekocht worden. Voor België was dit een harde klap (89).

België zelf stelde ook steeds meer in- en uitvoervergunningen in (90). De inhoud van de briefwisseling veranderde stilaan. I.p.v. smeebeden om toch maar te mogen invoeren bij de partner werd nu steeds meer gevraagd of de partner zo goed zou willen zijn dit of dat hoognodig materiaal te leveren (91).

Op 11 december 1939 ondertekenden België en het Verenigd Koninkrijk een *Anglo-Belgian War Trade Agreement*. Dit legde de handelsmodaliteiten vast die aan België en Luxemburg moesten toelaten hun neutraliteit te vrijwaren en de bevoorrading van het land te verzekeren. Het bestond erin dat de meest noodzakelijke goederen niet meer mochten uitgevoerd worden, en dat bepaalde goederen slechts binnen de perken van de normale handelsstroom aan de oorlogvoerende landen zouden geleverd worden. Hierbij zou een strenge controle misbruiken verhinderen (92).

DE EVOLUTIE VAN DE HANDEL VAN ENKELE SPECIALE PRODUCTEN

Om te ontsnappen aan het gevaar voor een te grote abstractie, en om de handelsbetrekkingen tussen beide landen dichterbij te brengen, meenden we er goed aan te doen een paar specifieke producten van naderbij te beschouwen. We kozen goederen die om een of andere reden belangrijker waren dan andere, ofwel wegens de grote rol die ze economisch speelden ofwel omdat ze als typevoorbeeld konden gelden voor de evolutie die plaatsvond.

(88) M. SUETENS, "Un nouveau traité de commerce entre les Etats-Unis et la Grande-Bretagne", *BIDBNB*, XIII, 1938, vol. II, pp. 485-486.

(89) AMBZ 2454bis, brief van 11.10.1939 van Bastin aan Spaak.

(90) PRO FO 371.22862 en PRO FO 371.22863, diverse correspondentie.

(91) Zie bijvoorbeeld PRO FO 371.22877, brief van 2.9.1939 van Clive aan Halifax.

(92) PRO FO 371.22867, nota van 11.12.1939 van de Cartier aan Halifax; PRO FO 371.22876, brief van 21.12.1939 van Oliphant aan Halifax.

**DE BELGISCH-BRITSE STEENKOOLHANDEL : CONTROVERSIEEL EEN-
RICHTINGSVERKEER**

TABEL 2 : DE BELGISCH-BRITSE STEENKOOLHANDEL, 1919-1939

jaar	invoer in België		uitvoer naar het V.K.	
	ton	000 F	ton	000 F
1919	121.908	12.668	18.420	2.125
1920	605.310	108.846	21	2
1921	721.169	76.769	882.153	119.275
1922	2.684.660	210.385	6.035	583
1923	4.849.672	594.008	590	72
1924	2.843.256	368.085	2.908	438
1925	2.270.805	226.945	3.501	395
1926	725.036	78.518	557.024	96.131
1927	1.172.881	300.988	7.793	1.425
1928	1.903.319	269.372	11.654	1.830
1929	3.033.460	443.644	-	-
1930	2.783.757	418.292	566	70
1931	1.860.451	238.204	3.443	471
1932	1.345.359	135.029		
1933	1.041.280	95.349		
1934	724.116	63.607		
1935	475.687	49.543		
1936	379.992	50.023		
1937	915.817	140.849		
1938	677.032	102.226		
1939	735.566	119.511		

Bron : *Tableau annuel du commerce...*, 1919-1940.

De Belgische steenkooluitvoer naar het Verenigd Koninkrijk was erg onbelangrijk. De cijfers lagen erg laag. Na 1932 zijn ze zelfs niet meer opgenomen in de statistieken.

De Britse uitvoer van steenkool naar België betekende niet veel in 1919. De overal heersende schaarste deed elk land erg zuinig met deze brandstof omspringen. In 1920 was er al heel wat meer invoer uit het Verenigd Koninkrijk, maar opvallend was hoeveel België hiervoor moest betalen : een hoeveelheid-waardeverhouding die we in de hele verdere bestudeerde periode niet meer tegenkwamen. De Britse uitvoerstatistieken geven in tegenstelling tot de Belgische lagere uitvoercijfers naar België in 1921 dan in 1920. Dit lijkt ons logisch : de

staking in het Verenigd Koninkrijk zal alleszins een nefaste invloed gehad hebben op de handelsbeweging. De tegenstrijdige Belgische en Britse cijfers kunnen we verzoenen als we weten dat de totale Belgische invoer van steenkool in 1921 enorm steeg. Dan heeft het nog weinig belang of er een effectieve daling dan wel een in verhouding tot de totale toename verwaarloosbare hoeveelheid meer werd ingevoerd. Als we verder kijken tot in 1923 merken we dat de invoer in België uit het Verenigd Koninkrijk nog met grote sprongen toenam. Hier moeten we er rekening mee houden dat vanaf 1922 de invoer voor Luxemburg, een grote steenkoolverbruiker, inbegrepen was. In 1927 en 1928 herstelde de invoer zich moeizaam. In een ruk overtrof de invoer uit het Verenigd Koninkrijk in 1929 dan de drie miljoen ton. Na een licht verlies in 1930 daalde de invoer naar 1931 plots met ongeveer een derde. Deze daling zette zich weliswaar in minder scherpe proporties, maar toch sterk, door. Een merkwaardig herstel vond plaats in 1937. Maar in 1938 was er opnieuw een uitgesproken daling, met een verhoging in 1939. Tijdens het Interbellum verloren de Britten hun plaats van tweede leverancier van steenkool aan België na de Duitsers aan de Nederlanders, die profiteerden van de gunstige ligging van hun Limburgse mijnen om naar België uit te voeren (93).

Een steeds terugkomend twistpunt i.v.m. de steenkool was het grote beroep dat België deed op de Duitse steenkool. Het Verenigd Koninkrijk kon dit niet goed verdragen, vooral niet in de jaren dertig, toen de overschotten overal zwaar doorwogen.

De Britse regering deed echter ook niet zo heel veel om het de geteisterde landen, ook de "goede", gemakkelijk te maken. Eind mei 1919 zou het gunsttarief, dat de geallieerde landen voor hun steenkoolinvoer uit het Verenigd Koninkrijk genoten, wegval-
len (94). De protesten hierover wees het Verenigd Koninkrijk van de hand met de mededeling dat het de steenkoolprijs enkel opdreef om de uitbating van de mijnen en dus de wereldbevoorrading te verzekeren (95).

In 1926 kende de Belgische steenkoolinvoer uit het Verenigd Koninkrijk natuurlijk een scherpe daling die toe te schrijven was aan de maandenlange staking. Om dit verlies te compenseren voerde België meer in uit Frankrijk en Nederland (96). Vanaf 1927 deed het

(93) H. VAN BEUNINGEN, *De steenkolenoeconomie der voornaamste Europeesche produktielanden*, 's-Gravenhage, 1937, p. 243.

(94) AMBZ film 34 Df 166 I, brief van 15.5.1919 van Villiers aan Hymans.

(95) C.-J. GIGNOUX, *L'après-guerre et la politique commerciale*, Parijs, 1924, p. 181.

(96) PRO FO 371.11821, *Belgium and Luxemburg. Annual Report, 1925*, p.67.

Verenigd Koninkrijk zijn uiterste best om zijn plaats op de Belgische markt te heroveren. Veel grote cokesfabrieken en gasbedrijven in West-België en in het Antwerpse betrokken immers nog grote hoeveelheden van hun steenkool in het Verenigd Koninkrijk. Ook instellingen als de N.M.B.S. kochten er grote voorraden. In Oost-België was er een sterke Duitse concurrentie (97).

De grote discussies over de steenkoolhandel begonnen pas goed in de jaren dertig, toen de concurrentie een echte strijd op leven en dood werd. Op 15 oktober 1931 besloot de Belgische regering de invoer van steenkool te beperken tot 76% van de in 1930 ingevoerde hoeveelheden. De verschillende landen zouden quota's toegewezen krijgen in verhouding tot het marktaandeel dat ze in 1930 vertegenwoordigden (98).

De Britten waren erg ontevreden over het feit dat er in België steenkoolquota's werden ingesteld, en ze waren nog minder te spreken over de manier waarop dit gebeurde. Door de in het Verenigd Koninkrijk heersende crisis kon het de quota niet bereiken voor industriële steenkool, maar anderzijds konden ze overvloedig steenkool voor huishoudelijk gebruik naar België sturen. Hierin werden ze dan weer gehinderd door de quota. Het Verenigd Koninkrijk wilde dus dat hun toegestane invoerquota voor industriële steenkool werd beperkt tot een voor hen haalbare hoeveelheid en dat de rest verdeeld werd over huishoudelijke steenkool (99). Ook de verdeling van de toegekende quota's zat volgens het Verenigd Koninkrijk fout. Sommige invoerders kregen vergunningen voor hoeveelheden die hun capaciteit overschreden, terwijl anderen in de kou bleven staan (100).

Op 1 februari 1932 werden nieuwe beperkingen van kracht. Nu mocht nog maximaal 70% van de gemiddelde invoer van het eerste semester van 1931 worden ingevoerd. Dit benadeelde het Verenigd Koninkrijk. Het protesteerde dan ook heftig tegen de verandering van referentieperiode (101).

België wilde ook niet veranderen van referentieperiode, met als

(97) "Belgium. Economic Progress and Prospects", *The Board of Trade Journal*, 20.6.1929, p. 752.

(98) PRO FO 371.16353, memorandum bij brief van 9.3.1932 van Fountain aan de *Undersecretary of State, Foreign Office*.

(99) AMBZ 2454bis, brief van 11.12.1931 van Bastin aan Hymans.

(100) PRO FO 371.16353, memorandum bij brief van 9.3.1932 van Fountain aan de *Undersecretary of State, Foreign Office*.

(101) PRO FO 371.16353, memorandum bij brief van 9.3.1932 van Fountain aan de *Undersecretary of State, Foreign Office*.

argument dat deze zo recent mogelijk moest zijn (102). De Britse steenkoolindustrie was ook erg ontevreden over het geldend Belgisch-Duits steenkoolakkoord en er waren zelfs geruchten dat ze de Britse regering zou vragen represaillemaatregelen te treffen (103). In mei 1932 trok de centrale raad van de mijneneigenaars de aandacht van de Britse regering op de zware gevolgen die de beperking van de Britse steenkoolinvoer in België had en vroeg om wraakmaatregelen (104).

De Belgische invoerders van Britse steenkool leden zelf ook onder de ingestelde beperkingen, evenals de vele bedrijven die gewend waren Britse steenkool te gebruiken en zich soms zelfs speciaal gevestigd hadden daar waar ze hem het voordeligst konden krijgen (105).

De quota die vanaf 1 oktober 1932 gold bedroeg nog slechts 45% van de invoer van het eerste semester van 1931, terwijl dit van april tot en met september nog 55,7% was (106). Het Verenigd Koninkrijk bleef steeds aandringen op een verandering van de referentieperiode en zegde dat het niet verantwoordelijk was voor de crisis waarin de Belgische steenkoolsector zich bevond omdat het tijdig zijn uitvoer naar België aangepast had en het vond het hoogst onrechtvaardig hiervoor nu gestraft te worden (107). België gaf echter niet toe op een lichte verhoging tot 50,5% na en eind 1932 besloot de Britse regering niet verder aan te dringen, maar toch goed aan de Belgische regering te zeggen dat ze dit alles hoogst onaangenaam vond en er rekening mee zou houden (108).

Tegen de vergunningsbelasting van tien frank per ton die de Belgische regering op de steenkool instelde kon het Verenigd Koninkrijk niets doen omdat het voor alle landen gold (109). In april 1934, wanneer de invoervergunningen voor steenkool aan zowat iedereen die erom vroeg toegestaan werden, op voorwaarde dat de belasting betaald werd, vond de Britse regering het het ogenblik om aan

(102) AMBZ 2454bis, 5.4.1932 *note concernant le régime d'importation en Belgique* (nota van het Ministerie van Nijverheid, Arbeid en Sociale Voorzorg).

(103) AMBZ 2454bis, brief van 5.4.1932 van Bastin aan Hymans.

(104) AMBZ 2454 bis, brief van 17.5.1932 van de Cartier aan Van Langenhove.

(105) AMBZ 2454 bis, brief van 4.8.1932 van de voorzitter van de Belgische vereniging van invoerders van Engelse steenkool Pittevil aan Hymans.

(106) PRO FO 371.16353, brief van 2.9.1932 van de Cartier aan Simon.

(107) PRO FO 371.16353, 9.9.1932, memorandum *Belgian Coal Quota System*.

(108) PRO FO 371.16353, 3.12.1932, van Wills aan de *Undersecretary of State, Foreign Office*.

(109) PRO FO 371.17624, Parlementaire vraag van 1.2.1934 van North en antwoord van Runciman.

België te vragen het Brits aandeel in de Belgische steenkoolinvoer te herstellen (110). De Britten zagen met lede ogen de belastingverhoging van tien naar vijftien frank per ton voor niet-industriële steenkool plaatsvinden (111).

Eind 1934 werden toch weer kwantitatieve beperkingen ingesteld : nog slechts 37,7% van de in het eerste semester van 1931 ingevoerde hoeveelheid werd toegelaten (112). Begin 1935 werd dit nog slechts 33,55% van dezelfde referentieperiode (113).

1935 bracht een nieuwe klap toe aan de Britse steenkooluitvoer naar België. De speciale belasting voor vergunningen woog al zwaar op de Britse verkoop, en de devaluatie van de Belgische frank versterkte dit nog. Het Verenigd Koninkrijk kon nog slechts een klein deeltje van de toegekende quota verkopen in België (114). De grote zwakte van de Britse steenkool was het systeem van de vaste prijzen dat niet toeliet de prijzen aan te passen aan de markt, iets wat de Duitsers en Nederlanders wel deden (115).

Begin 1937 kende de Britse steenkooluitvoer naar België een sterke toename. Deze was te wijten aan een scherp tekort aan steenkool in België. De hieruit volgende versoepeling van quota's en invoerbelasting vergemakkelijkten de verkoop van Britse steenkool. Maar vanaf mei kon de Belgische steenkoolnijverheid reeds beter voldoen aan de binnenlandse vraag en werden de quota's opnieuw ingesteld (116).

Tot het bittere einde bleef de polemiek over de quota's en de referentieperiode hiervoor voortduren. Officieel ontkende de Belgische regering steeds dat ze het Verenigd Koninkrijk benadeelde maar de betrokkenen wisten wel degelijk dat ze het Verenigd Koninkrijk achteruistelden (117).

(110) PRO FO 371.17624, brief van 30.4.1934 van Cole aan de *Comptroller General, Department of Overseas Trade*.

(111) PRO FO 371.17624, brief van 28.7.1934 van Ovey aan Simon.

(112) PRO FO 371.17624, brief van 3.10.1934 van Silvercruys aan Simon.

(113) PRO FO 371.18785, brief van 31.12.1934 van de Cartier aan Simon.

(114) PRO FO 371.19848, *Belgium and Luxemburg. Annual Report, 1935*, p. 7.

(115) PRO FO 371.18785, brief van 30.8.1935 van de *Board of Trade* aan de *Undersecretary of State, Foreign Office* in bijlage.

(116) N. REYNTIENS, *Report on Economic and Commercial Conditions in Belgium. June, 1937*, Londen, 1937, pp. 17-18.

(117) AMBZ 2454 bis, nota van 5.10.1939 van Boutquin voor Suetens.

DE BELGISCHE GLASUITVOER : (ON)BREEKBARE TRADITIE ?

**TABEL 3 : DE BELGISCHE UITVOER VAN ALLE GLASPRODUKTEN
EN VAN VENSTERGLAS NAAR HET VERENIGD KONINKRIJK,
1919-1939**

JAAR	ALLE GLASPRODUKTEN		VENSTERGLAS	
	ton	000 F	ton	000 F
1919	17.990	36.536	9.136	13.889
1920	50.120	100.478	24.094	37.231
1921	36.901	68.084	19.393	25.671
1922	49.049	85.559	30.477	22.909
1923	49.942	109.235	28.840	30.683
1924	54.899	122.527	34.505	59.046
1925	63.853	155.298	43.302	75.425
1926	69.680	170.917	49.393	86.925
1927	78.971	212.698	52.031	99.603
1928	81.882	282.953	53.166	128.147
1929	83.526	302.059	52.155	120.119
1930	74.873	258.660	48.408	110.330
1931	71.695	245.107	41.694	102.674
1932	46.932	161.279	29.712	64.756
1933	50.810	170.453	30.183	57.512
1934	56.913	179.264	34.927	66.280
1935	56.531	173.587	33.416	54.566
1936	68.376	199.581	42.266	66.723
1937	62.297	181.418	36.852	51.282
1938	52.431	162.566	29.872	42.270
1939	38.622	126.422	21.742	30.172

Bron : *Tableau annuel du commerce...*, 1919-1940.

België was van oudsher bekend om zijn prestaties op het gebied van glas. Het voerde dat naar talloze landen uit, ook naar het Verenigd Koninkrijk. In de Britse statistieken van buitenlandse handel staat glas vermeld samen met o.m. cement, onder de rubriek "glas- en aardewerk". Wanneer we de totale Britse invoer van "glas- en aardewerk" namen, merken we dat het Belgisch glas het hele Interbellum door er toch een derde tot een vierde van voor zijn rekening nam. Het Verenigd Koninkrijk was dan ook erg belangrijk voor de Belgische glasindustrie. Voor gewoon vensterglas bijvoorbeeld was het België's beste klant, die ruwweg tussen een vijfde en een derde van

de Belgische glasuitvoer afnam. Zelfs aan het einde van de jaren dertig, toen de Belgische uitvoer van glas naar het Verenigd Koninkrijk sterk daalde, bleef het Verenigd Koninkrijk de grootste afnemer van Belgisch glas (118).

Het is dan ook niet te verwonderen dat België ongerust was zolang het veronderstelde dat de Britse markt zich om de een of andere reden minder tot België zou wenden. Geruchten dat het Verenigd Koninkrijk zelf ernstig zijn glasproductie zou uitbreiden, en zelfs dat de Belgische fabricagegeheimen aan het Verenigd Koninkrijk doorgespeeld werden, zaaiden in 1920 paniek in België. De Belgische diplomaten in Londen stelden België echter gerust (119). In 1921 was het alarm ernstiger : toen installeerde het Verenigd Koninkrijk een fabriek die glas volgens het Fourcault-procédé zou vervaardigen. Dit glas zou naar schatting 30% goedkoper zijn dan de Belgische tegenhanger (120).

De Belgische glasuitvoer bleef het in de loop van de jaren twintig vrij goed doen, maar toen de crisis zich liet voelen daalde hij. De invoerrechten die het Verenigd Koninkrijk in 1932 instelde bedroegen 15 à 30% *ad valorem* (121). De Belgische glasuitvoer naar het Verenigd Koninkrijk kreeg hierdoor harde klappen. Dit was normaal in die zin dat de totale Britse invoer van glas en aardewerk door het tarief in één ruk viel van 9.603.200 pond in 1931 naar 5.139.451 pond in 1932. Vanaf 1933 herstelde de invoer zich, beweging die de Belgische glasuitvoer naar het Verenigd Koninkrijk volgde (122). Reeds voordat het algemeen tarief in 1932 ingesteld werd was de totale Britse glasinvoer trouwens al aan het dalen, een evolutie die we bij de Belgische uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk eveneens terugvinden. België hield dus goed stand op de Britse invoermarkt.

We menen dat er een band zou bestaan tussen de Britse bouw- en nijverheid en de vraag naar Belgisch vensterglas. Het Verenigd Koninkrijk kon zelf immers bijlange niet al het benodigde glas vervaardigen. Deze markt lag dus open voor de Belgische glasfabrikanten. De evolutie van beide bewegingen liep niet volledig parallel.

(118) M. SUETENS, "Les déplacements des courants commerciaux", *BIDBNB*, XI, 1936, vol. II, p. 75.

(119) AMBZ 4341/2, brief van 6.2.1920 van Moncheur aan Hymans; AMBZ 4341/2, brief van 11.2.1920 van Pollet aan Hymans.

(120) AMBZ 4341/2, brief van 4.1.1921 van Pollet aan Jaspar.

(121) *Trade Regulations and Commercial Policy of the United Kingdom*, Cambridge, 1943, p. 44.

(122) *Annual Statement of the Trade...*, 1931-1932; H. LEAK, "Some Results of the Import Duties Act", *Journal of the Royal Statistical Society*, C, 1937, p. 581.

We moeten er natuurlijk wel rekening mee houden dat er in de jaartallen wat speling kan zitten en dat reserves van het ene jaar het jaar daarop nog kunnen gebruikt worden.

De Britse bouw nam in 1921 toe t.o.v. 1920, maar de Belgische uitvoer van glas naar het Verenigd Koninkrijk verminderde. We kunnen moeilijk de algemene crisis blameren, omdat de totale Belgische uitvoer van vensterglas ook toenam t.o.v. 1920. Het is mogelijk dat op dat ogenblik de Duitse en Tsjechische glasuitvoer erg sterk stonden.

De sterke toename van de glasuitvoer naar het Verenigd Koninkrijk tijdens het verder verloop van de jaren twintig vindt wel zijn evenknie in de sterke expansie van de huizenbouw in het Verenigd Koninkrijk. Zelfs in de lichte verzwakking in 1923 vonden beide evoluties elkaar. In 1928 nam de Belgische glasuitvoer naar het Verenigd Koninkrijk nog toe, terwijl de activiteit in de bouwsector vertraagde. Vanaf 1929 volgde de Belgische uitvoer van vensterglas naar het Verenigd Koninkrijk wel een dalende trend. België stapte niet onmiddellijk mee in de boot toen de Britse huizenbouw na het dieptepunt van 1930 opnieuw omhoog schoot. De val van het pond in 1931 en het instellen van een tarief in 1932 betekenden immers een zware handicap voor de Belgische glasuitvoer. Vanaf 1933 trok de Belgische uitvoer zich wel weer op, maar ondanks het feit dat de Britse bouw ongekende toppen scheerde haalde de Belgische uitvoer niet meer de hoogtepunten van het einde van de jaren twintig. De Britse invoer van goedkoop gewoon glas daalde tijdens de jaren dertig trouwens ook met een derde (123).

De Belgische glasuitvoer daalde ook sneller dan de activiteit in de Britse bouwsector : deze laatste bleef tot in 1938 erg hoog, terwijl de Belgische glasuitvoer reeds in 1937 verminderde.

DE BROZE BELGISCHE EIERUITVOER

We hielden enkel rekening met de uitvoer van Belgische eieren naar het Verenigd Koninkrijk. De eerste jaren na Wereldoorlog I was deze niet zo belangrijk en kon hij weliswaar niet tippen aan de Britse uitvoer van eieren naar België, maar eens de toestand zich genormaliseerd had, veranderde dit.

(123) H. MACROSTY, "The Overseas Trade of the United Kingdom, 1930-39", *Journal of the Royal Statistical Society*, CIII, 1940, p. 476.

**TABEL 4 : DE BELGISCHE UITVOER VAN EIEREN NAAR HET
VERENIGD KONINKRIJK, 1919-1939**

jaar	ton	000 F	jaar	ton	000 F	jaar	ton	000 F
1919	-	-	1926	15.288	183.830	1933	3.169	23.146
1920	25	276	1927	14.489	186.897	1934	303	2.326
1921	86	596	1928	20.444	273.153	1935	1.213	9.525
1922	55	459	1929	16.590	253.609	1936	2.155	18.571
1923	333	2.943	1930	12.070	165.205	1937	2.975	25.720
1924	5.283	45.931	1931	13.679	150.470	1938	872	7.793
1925	8.198	76.189	1932	10.541	80.390	1939	1.063	10.737

Bron : *Tableau annuel du commerce...*, 1919-1940.

Tijdens de jaren twintig kon België zich een mooi plaatsje veroveren op de Britse eiermarkt en het genoot ten volle van de toenemende invoer van het Verenigd Koninkrijk. De Britse markt was nogal belangrijk voor de Belgische uitvoer van eieren en België maakte zich dan ook zorgen over de eventuele gevolgen van een dichtklappen van de Britse markt. In 1929 was het zover : de Britse invoer van eieren daalde lichtjes, de Belgische uitvoer van eieren naar het Verenigd Koninkrijk verminderde met zowat 20% (124).

Het Verenigd Koninkrijk ondernam ernstige pogingen om de eierinvoer te verminderen. Vanaf 21 augustus 1921 moesten alle in hun schaal ingevoerde eieren een merkteken met hun oorsprong dragen. Voor België was dit van belang omdat het de Britse markt niet wilde verliezen. Het overwoog om, net als Denemarken dat deed, enkel de eieren die aan strenge voorwaarden voldeden, de toelating te geven hun oorsprong te vermelden. Andere eieren zouden zich moeten tevreden stellen met het opschrift "*foreign*". De Belgische regering stelde wat later dan zelf een systeem van vermelding van oorsprong van eieren die in België ingevoerd werden, op, om te verhinderen dat slechte vreemde eieren in België zouden ingevoerd worden, er van nationaliteit zouden veranderen en onder de schuilnaam "Belgisch" in het Verenigd Koninkrijk verkocht worden. Dit zou de hele Belgische eiersector in het Verenigd Koninkrijk discrediteren (125). De

(124) J.-L. FRATEUR, "L'industrie avicole belge", *BIDBNB*, III, 1928, vol. II, p. 120.

(125) "L'importation des oeufs en Grande-Bretagne", *BIDBNB*, IV, 1929, vol. I, p. 193; *PRO FO 371.14897, Belgium and Luxemburg. Annual Report, 1929*, p. 70.

achterdocht van de Britse verbruikers tegenover vreemde eieren werd verhoogd door het feit dat bewaarde Britse eieren ook een merkteken moesten dragen, maar verse Britse eieren niet, terwijl de vreemde eieren allemaal gemerkt werden. Het publiek maakte het onderscheid niet en associeerde weldra een merkteken met "niet vers", wat nadelig was voor vreemde eieren op de Britse markt (126).

Vanaf het einde van de jaren twintig verminderde de Belgische uitvoer van eieren naar het Verenigd Koninkrijk. De zware klappen kwamen echter pas met de devaluatie van het pond en de Akkoorden van Ottawa. Het Belgisch aandeel op de Britse markt, dat tussen 1930 en 1932 toch nog een goede 8% bedroeg, viel in 1933 plots op 2,5% en in 1934 zelfs op 0,3%. Vanaf 1935 verbeterde de situatie, om in 1938 opnieuw te verergeren. Denemarken, dat de belangrijkste leverancier van eieren aan het Verenigd Koninkrijk was, volgde de devaluatie van het pond, zodat dit geen probleem was. Het kreeg via een handelsakkoord bovendien allerlei garanties. Het kon aldus zijn aandeel op de Britse markt verhogen. Het aandeel van de landen van het Imperium nam toe van zowat 22% in 1930 tot 32,7% in 1934, omdat de eieren uit de Dominions door de Akkoorden van Ottawa erg bevoordeeld waren. Het is trouwens opvallend dat in 1935, jaar waarop deze bevoordeling stopte, het aandeel van het Imperium terugviel op 24,4% en tegen 1938 op 13,3% terechtgekomen was. Deze daling kwam bijna uitsluitend ten goede aan Nederland, dat tegelijk met België wel een sterke deuk gekregen had, maar zich vanaf 1935 wonderwel herpakte. België kon dit niet. De Nederlandse eieren hadden wel het voordeel van rijkelijke regeringspremies en dit bracht ze in de mogelijkheid Denemarken naar de kroon te steken als belangrijkste leveranciers van eieren aan het Verenigd Koninkrijk (127). België bleef achterop hinken, hoewel het zich na 1935 wat herstelde.

BELGISCHE DRUIVEN VOOR HET VERENIGD KONINKRIJK

Als illustratie van wat met de Belgische uitvoer van fruit naar het Verenigd Koninkrijk gebeurde, kozen we de druiven. Druiven hadden dit bijzonder kenmerk dat het Verenigd Koninkrijk zowat vier vijfden van de totale Belgische produktie afnam, en dat een hele tak van de tuinbouw als het ware afhing van de beslissingen van een vreemde regering.

(126) "Le commerce belge des oeufs dans le commerce mondial", *BIDBNB*, XIV, 1939, vol. II, p. 148.

(127) *ibid.*, p. 148.

**TABEL 5 : DE BRITSE WEERHOUDEN INVOER VAN BELGISCHE
DRUIVEN, 1919-1939**

jaar	cwt	pond	jaar	cwt	pond	jaar	cwt	pond
1919	16.347	124.745	1926	50.749	467.555	1933	31.741	222.410
1920	19.468	196.342	1927	48.216	442.017	1934	28.947	198.641
1921	25.201	356.175	1928	51.355	491.498	1935	31.079	195.006
1922	21.952	237.769	1929	53.633	407.752	1936	37.965	240.989
1923	28.003	243.706	1930	50.169	355.729	1937	35.156	229.215
1924	31.380	262.016	1931	55.345	359.246	1938	28.750	181.252
1925	37.298	351.645	1932	25.098	184.677	1939	16.429	114.054

Bron : *Annual Statement of the Trade...*, 1919-1939.

Een eerste lichte verzwakking van de Belgische uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk deed zich voor in 1922. Dit was een moeilijk jaar voor de Belgische tuinbouw. De arbeid en brandstof waren duur, en bovendien zakten de prijzen snel (128). Maar omdat het fruitverbruik in het Verenigd Koninkrijk zo toenam en de consumptie voor het grootste deel door invoer gedekt werd, ging de Belgische druiven-uitvoer gouden tijden tegemoet. De verhoging van de welvaart en de lage koers van de Belgische munt zullen het verbruik van Belgische druiven wel aangemoedigd hebben. In 1926 kende de Britse invoer van druiven uit België trouwens een sterke toename. Hier hechtte België veel belang aan. Einde van de jaren twintig was de Belgische handelsbalans inzake fruit erg positief, en hierin speelden de druiven een hoofdrol. Vermits het Verenigd Koninkrijk België's grootste afnemer van druiven was, was de evolutie op deze markt doorslaggevend (129).

In 1932 kwam de grote klap voor de Belgische druiven. Naar het einde van 1931 toe hadden ze al erg geleden onder de val van het pond (130). De instelling van hoge rechten op ingevoerde druiven trof de Belgische uitvoer nog zwaarder. In één klap halveerde de Britse invoer van Belgische druiven. De gevolgen van het douanetarief voor de druiven waren dan ook ingrijpend geweest. De prijs was gewoon verdubbeld, terwijl de landen van het Imperium door deze

(128) PRO FO 371.9385, *Belgium, Annual Report*, 1922, p. 54.

(129) "Les fruits dans le commerce extérieur de la Belgique", *BIDBNB*, IV, 1929, vol. II, pp. 45-46.

(130) PRO FO 371.16352, *Belgium and Luxemburg. Annual Report*, 1931, p. 45.

invoerrechten niet getroffen werden (131). De Belgische druivenuitvoer herstelde zich een beetje van de klap, maar bleef ver van de mooie cijfers van de tweede helft van de jaren twintig. De devaluatie van de Belgische frank in 1935 schijnt de Belgische uitvoer van druiven naar het Verenigd Koninkrijk toch deugd gedaan te hebben, maar aan het einde van het Interbellum verslechterde de toestand weer. Het zou ons niet onwaarschijnlijk lijken dat deze teruggang voor een stuk veroorzaakt werd door de dreigende internationale politieke situatie, waarin druiven, als luxeproduct werden achteruit geschoven t.v.v. basisprodukten.

BESLUIT

Hoewel de statistieken van buitenlandse handel geen aanspraak kunnen maken op absolute juistheid, zijn ze de meest aangewezen bron voor een studie over buitenlandse handel. Indien de gegevens die ze verstrekken op een kritische wijze benaderd worden, zijn ze erg bruikbaar om een inzicht te bekomen in de internationale handelsbeweging.

De uitwisselingen tussen België en het Verenigd Koninkrijk waren erg belangrijk voor elk van beide landen. Toch verlopen ze niet steeds probleemloos. Beide landen wensten de *modus vivendi* van 1898, die een behandeling van meest begunstigde natie voorzag, te vervangen door een stevigere basis. Dit lukte echter niet : het Verenigd Koninkrijk kon geen belangrijke toegevingen doen aan België omdat de industrie van beide landen te gelijkend was en het weigerde ook België op te nemen in het systeem van *Imperial Preference*.

De handelsbeweging was wisselvallig omdat ze beïnvloed werd door allerlei factoren. De Eerste Wereldoorlog veroorzaakte een grote terugval evenals de crisis van het begin van de jaren dertig. De monetaire fluctuaties bepaalden zeker mee de handelsstroom, evenals de commerciële politiek van beide landen en de binnen- en buitenlandse economische, sociale en politieke context. Dit blijkt maar al te duidelijk uit de bruuske bewegingen van de steenkoolhandel, die vooral bepaald werden door sociale conflicten en de gevoerde handelspolitiek. Ook de Belgische glasuitvoer fluctueerde volgens de Britse economische noden en handelspolitiek. De Belgische

(131) R. FINDLAY, *Britain under Protection. An Examination of the Government's Protectionist Policy*, Londen, 1934, p. 74; *Trade Regulations...*, p. 27.

uitvoer van voedingswaren als eieren en druiven staft de stelling dat een bewuste regeringspolitiek een reusachtige invloed kan hebben op de handelsbeweging.

Een diepe studie van de Belgisch-Britse handelsbetrekkingen is dus zeker de moeite waard, omdat de handelsstroom het uitvloeisel is van tal van andere factoren die aldus duidelijker zichtbaar worden en omdat de evolutie van de handel zelf een invloed had op de economie van beide landen.

THE BELGIAN-BRITISH TRADE-RELATIONS, 1919-1939

by

Brigitte HENAU

SUMMARY

It is quite feasible to use the statistics of foreign trade as the basis for a study on the trade-relations if we can distance ourselves sufficiently from the absolute figures they present.

From the data it certainly appears that the trade between Belgium and the United Kingdom was very considerable. Yet, it was not always plain sailing. Throughout the period between the two World-Wars this commercial flow was regulated by means of a temporary *modus vivendi* dating from 1898 which implied a mutual guarantee of preferential treatment. The numerous efforts, especially on the part of Belgium, to reach a new treaty and to obtain that Belgium should be incorporated into a system of *Imperial Preference*, proved unsuccessful.

The Belgian-British trade was very much subject to fluctuations and suffered badly from World War I. Later on it did recover, but kept varying, along with the economic, political and social factors. In the latter half of the twenties it was thriving, but deteriorated quickly during the great crisis which entailed an exaggerated protectionism. By the end of the thirties the tide seemed to turn, but then trade was paralyzed by a new conflict.

An analysis of the evolution of the trade in individual products indicates how much impact the trade policies of the two countries could have, along with the general economic condition, on the commercial exchanges. Both the fluctuations in the coal-trade and in the trade in glass, eggs and grapes show the traces of their great dependence on economic and political factors.

LES RELATIONS COMMERCIALES BELGO-BRITANNIQUES. 1919-1939

par

Brigitte HENAU

RESUME

Il y a moyen d'utiliser les statistiques du commerce extérieur comme bases d'une étude des relations commerciales, si l'on réussit à prendre du recul par rapport aux chiffres absolus que ces sources mettent en avant. A tous égards, il ressort des données utilisées que le commerce entre la Belgique et le Royaume Uni était très important, mais il y eut cependant des accrocs dans ces échanges. Au cours de l'entre-deux-guerres, ce courant commercial fut réglé par un *modus vivendi* qui remontait à l'année 1898 et comportait une garantie réciproque de traitement selon la clause de la nation la plus favorisée. Les nombreux efforts, menés principalement du côté belge, en vue de conclure un nouveau traité et d'obtenir l'insertion de la Belgique dans un système d'*Imperial Preference* ne furent pas couronnés de succès.

Le commerce belgo-britannique était fortement soumis à des fluctuations et il eut beaucoup à souffrir au moment de la première Guerre Mondiale. Après cette période, le commerce se restaura mais il continua à fluctuer avec les facteurs économiques, politiques et sociaux. Au cours de la seconde moitié des années '20, il connut une nouvelle éclosion mais il s'affaiblit rapidement pendant la grande crise qui fut accompagnée d'un protectionnisme excessif. A la fin des années '30, la tendance se renversa, mais le nouveau conflit mondial paralysa bientôt le commerce.

En analysant l'évolution du commerce de différentes espèces de produits, on peut observer la grande influence de la politique commerciale des deux pays sur l'état de leurs échanges, parallèlement à l'évolution de la conjoncture économique générale. Les fluctuations qui affectèrent le commerce de la houille comme celui du verre, des oeufs et des raisins, portent la trace d'une profonde dépendance par rapport aux facteurs économiques et politiques.

Brigitte Henau, Tervatestraat 103, 1040 Brussel